

เรื่องที่ 1.

พิธีสารคาร์ตาเฮนาว่าด้วยความปลอดภัยทางชีวภาพและกรอบงานแห่งชาติว่าด้วยความปลอดภัยทางชีวภาพ

1.1 พิธีสารคาร์ตาเฮนาว่าด้วยความปลอดภัยทางชีวภาพ

ความเป็นมา

พิธีสารคาร์ตาเฮนาว่าด้วยความปลอดภัยทางชีวภาพ เป็นพิธีสารที่เกิดขึ้นภายใต้อนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ โดยผ่านการยอมรับจากการประชุมประเทศภาคีสมาชิกของอนุสัญญาฯ เมื่อวันที่ 29 มกราคม 2543 พิธีสารเกิดขึ้นเพื่อหาทางปกป้องความหลากหลายทางชีวภาพที่อาจเกิดขึ้นได้จากสิ่งมีชีวิตดัดแปรพันธุกรรมที่พัฒนาจากเทคโนโลยีชีวภาพสมัยใหม่ ในพิธีสารได้กล่าวถึงกระบวนการข้อตกลงในการแจ้งล่วงหน้า (Advance Inform Agreement- AIA) เพื่อให้มีความแน่ใจว่า ประเทศต่างๆ จะได้รับข่าวสารที่จำเป็นเพื่อประกอบการตัดสินใจก่อนการตกลงที่จะนำเข้าสิ่งมีชีวิตดัดแปรพันธุกรรม พิธีสารยังกล่าวถึงหลักการระแวดระวัง (Precautionary approach) และเห็นพ้องกับถ้อยคำของการระแวดระวังที่ปรากฏอยู่ในหลักการที่ 15 ของคำประกาศริโอเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา (Rio Declaration on Environment and Development) ในพิธีสารยังให้จัดตั้ง Biosafety Clearing House เพื่ออำนวยความสะดวกในการแลกเปลี่ยนข่าวสารเกี่ยวกับสิ่งมีชีวิตดัดแปรพันธุกรรม และเพื่อช่วยอีกหลายๆ ประเทศในการนำพิธีสารมาใช้ในทางปฏิบัติ

ประวัติ

เพื่อให้เป็นไปตามมาตรา 19 ย่อหน้าที่ 3 ของอนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ การประชุมประเทศสมาชิกจึงได้ออกคำตัดสินใจที่ 2/5 (decision II/5) ให้ตั้งคณะทำงานเฉพาะกิจด้านความปลอดภัยทางชีวภาพ (Open-ended Ad Hoc Working Group on Biosafety) เพื่อพิจารณาร่างพิธีสารว่าด้วยความปลอดภัยทางชีวภาพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งให้เน้นที่การเคลื่อนย้ายสิ่งมีชีวิตดัดแปรพันธุกรรมที่พัฒนาด้วยเทคโนโลยีชีวภาพสมัยใหม่ข้ามเขตแดน ที่อาจก่อให้เกิดผลกระทบที่เป็นภัยต่อการอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์ที่ยั่งยืนของความหลากหลายทางชีวภาพ คณะทำงานฯ ได้จัดการประชุม 6 ครั้งระหว่างเดือน กรกฎาคม 2539 ถึง กุมภาพันธ์ 2542 จึงได้บทสรุปในร่างเนื้อหาของพิธีสาร ที่ใช้ประกอบการพิจารณาในการประชุมประเทศภาคีสมาชิกในวาระพิเศษ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการยอมรับ พิธีสารว่าด้วยความปลอดภัยทางชีวภาพภายใต้อนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ

เกี่ยวเนื่องกับคำตัดสินใจที่ 4/3 (decision IV/3) การประชุมประเทศภาคีสมาชิกในวาระพิเศษครั้งแรกเกิดขึ้นเมื่อวันที่ 22 กุมภาพันธ์ 2542 ในเมืองคาร์ตาเฮนา ประเทศโคลัมเบีย และไม่สามารถที่จะสรุปว่าจะยอมรับร่างพิธีสารได้ทันเวลาที่จัดประชุม จึงมีคำตัดสินใจที่ อีเอ็ม-1/1 (decision EM-1/1) ที่ให้แวนการพิจารณาไว้ก่อนและตกลงให้มีการประชุมครั้งใหม่ไม่ช้ากว่าการประชุมประเทศภาคีสมาชิกครั้งที่ 5

การประชุมครั้งใหม่จัดขึ้นใน มอนทรีออล ระหว่างวันที่ 24-29 มกราคม 2543 ซึ่งต่อจากการปรึกษาหารืออย่างไม่เป็นทางการในระดับภูมิภาคและระหว่างภูมิภาคในระหว่างวันที่ 20-23 มกราคม 2543 ในวันที่ 29 มกราคม 2543 การประชุมประเทศภาคีสมาชิก ได้มีคำตัดสินใจที่ อีเอ็ม-1/3 (decision EM-1/3) ยอมรับพิธีสารคาร์ตาเฮนาว่าด้วยความปลอดภัยทางชีวภาพ ภายใต้อนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ และยอมรับการดำเนินการขึ้นกลางที่จะบังคับใช้ และให้ตั้งคณะกรรมการระหว่างรัฐบาลเป็นการเฉพาะกิจเพื่อพิธีสารคาร์ตาเฮนาว่าด้วยความปลอดภัยทางชีวภาพ (Open-ended ad hoc Intergovernmental Committee for the Cartagena Protocol on Biosafety (ICCP)) เพื่อทำหน้าที่เตรียมการที่จำเป็นเพื่อการประชุมครั้งแรกของประเทศภาคีสมาชิกของพิธีสาร

กระบวนการของ ICCP

หลังจากการกำหนดให้แต่งตั้ง ICCP จึงได้มีการจัดประชุมระหว่างองค์การขึ้นเมื่อวันที่ 29 มกราคม 2543 โดยมี เอกอัครราชทูต แยง (Ambassador Yang) เป็นประธานและลงนามรับรองการเสนอชื่อผู้แทนระดับภูมิภาคเข้ามาเป็น คณะทำงานฯ ซึ่งได้แก่ ผู้แทนจากประเทศคาเมรูน (ประธาน) เดนมาร์ก อินเดีย สาธารณรัฐอิสลามอิหร่าน เปรู โปแลนด์ เซนต์กิตต์และเนวิส อัฟริกาใต้ สวิสเซอร์แลนด์ และประเทศยูเครน ในการประชุม ICCP ครั้งที่ 1 ประเทศฝรั่งเศสได้เข้ามาแทนประเทศเดนมาร์ก คณะ ICCP ได้มีการประชุมอย่างไม่เป็นทางการมากกว่า 10 ครั้งในช่วงระยะเวลา 4 ปีที่ทำหน้าที่ งานแรกของคณะฯ คือการพัฒนาแผนปฏิบัติงานสำหรับ ICCP ที่ได้รับการรับรองในการประชุมประเทศภาคี สมาชิกครั้งที่ 5

ICCP ได้จัดให้มีการประชุม 3 ครั้งระหว่างที่ทำหน้าที่ ครั้งแรกจัดที่ มองเพลลิแอร์ ประเทศฝรั่งเศส ระหว่าง วันที่ 11-15 ธันวาคม 2543 ครั้งที่ 2 ที่ ไนโรบี ประเทศเคนยา ระหว่างวันที่ 1-5 ตุลาคม 2544 และครั้งที่ 3 ที่ กรุงเฮก ประเทศเนเธอร์แลนด์ ระหว่างวันที่ 22-26 เมษายน 2545 โดยจัดต่อเนื่องกับการประชุมประเทศภาคีสมาชิกครั้งที่ 6

สถานะของการให้สัตยาบันและการบังคับใช้

พิธีสารคาร์ตาเฮนาว่าด้วยความปลอดภัยทางชีวภาพ ภายใต้อนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ ได้ผ่านการยอมรับจากการประชุมประเทศภาคีสมาชิกเมื่อวันที่ 29 มกราคม 2543 ซึ่งในมาตราที่ 36 ระบุว่า พิธีสารจะเปิดให้ประเทศต่างๆ และองค์การทางเศรษฐกิจระดับภูมิภาค ลงนามได้ที่สำนักงานสหประชาชาติ กรุงไนโรบี ระหว่างวันที่ 15-26 พฤษภาคม 2543 และเปิดให้ลงนามต่อที่สำนักงานใหญ่สหประชาชาติใน นิวยอร์ก ระหว่าง วันที่ 5 มิถุนายน 2543 ถึง วันที่ 4 มิถุนายน 2544 เมื่อถึงเวลานั้นมี 103 รายชื่อที่ลงนาม พิธีสารได้ถูกนำมาบังคับใช้เมื่อวันที่ 11 กันยายน 2546 ซึ่งเป็นเวลา 90 วันหลังจากได้รับเอกสารการให้สัตยาบันครบ 50 ประเทศ (มาตราที่ 37)

ปัจจุบัน (ธันวาคม 2549) มีทั้งหมด 136 ประเทศที่มีเอกสารให้สัตยาบันหรือเป็นภาคีขานุญาตกับเลขานุการทั่วไปของสหประชาชาติ ซึ่งเป็นประเทศที่เป็นภาคีของอนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ สำหรับประเทศไทยได้ส่งมอบภาคขานุญาตพิธีสารฯเมื่อวันที่ 10 พฤศจิกายน 2548 ซึ่งมีผลบังคับใช้และเป็นภาคีพิธีสารฯ เมื่อครบ 90 วัน ในวันที่ 8 กุมภาพันธ์ 2549

เนื้อหาของพิธีสารฯ

เนื้อหาของพิธีสาร มีทั้งหมด 40 มาตรา แบ่งเป็น 5 ส่วนหลักๆ คือ

1. วัตถุประสงค์ ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้คือ เพื่อให้มีระดับการป้องกันที่พอเพียง แน่นนอน มีการเคลื่อนย้าย การดูแลและการใช้สิ่งมีชีวิตดัดแปลงพันธุกรรมอย่างปลอดภัย โดยไม่ก่อให้เกิดผลกระทบที่ไม่อำนวยความสะดวกการอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์ความหลากหลายทางชีวภาพ รวมทั้งพิจารณาถึงสุขอนามัยของมนุษย์ และเน้นที่การเคลื่อนย้ายข้ามแดน

2. ขอบเขตของพิธีสาร ที่ครอบคลุมถึง การเคลื่อนย้ายข้ามแดน การเคลื่อนย้ายผ่านการดูแลและการใช้สิ่งมีชีวิตดัดแปลงพันธุกรรม แต่ไม่ครอบคลุมไปถึงการเคลื่อนย้ายข้ามแดนของสิ่งมีชีวิตดัดแปลงพันธุกรรมที่เป็นเกสรตัวผู้สำหรับมนุษย์

3. วิธีดำเนินงาน ประกอบไปด้วย

3.1 กระบวนการของข้อตกลงในการแจ้งล่วงหน้า เป็นกระบวนการที่ใช้ควบคุมการเคลื่อนย้ายก่อนมีการส่งออก

3.2 กระบวนการของสิ่งมีชีวิตต่างๆ ที่ได้รับการดัดแปลงพันธุกรรมที่มีเจตนาในการนำไปใช้โดยตรงเป็นอาหารหรืออาหารสัตว์หรือเพื่อการผลิต

3.3 การประเมินความเสี่ยงและแนวทางการระมัดระวัง กำหนดให้ภาคีมีพันธะในระดับประเทศ ดำเนินการประเมินความเสี่ยงเป็นแต่ละกรณี ตามมาตรฐานนานาชาติ และระบุว่า การขาดความแน่นอนทางวิทยาศาสตร์ จะไม่สามารถห้ามประเทศภาคีมิให้มีการตัดสินใจในการนำเข้า

4. การเสริมสร้างขีดความสามารถ กำหนดให้มีการเสริมสร้างขีดความสามารถในประเทศที่กำลังพัฒนาและประเทศที่เศรษฐกิจอยู่ในช่วงหัวเลี้ยวหัวต่อ เพื่อให้มีการนำพิธีสารมาใช้ปฏิบัติได้อย่างมีประสิทธิภาพ

5. สิ่งนำร่องอื่นๆ มีหลักเกณฑ์ที่เกี่ยวข้องที่สำคัญเพิ่มเติม เช่น การติดฉลากสินค้าสิ่งมีชีวิตดัดแปลงพันธุกรรม การรับผิดชอบและการชดเชยค่าเสียหาย การจำแนกชนิดและจัดประเภทสิ่งมีชีวิตดัดแปลงพันธุกรรม สาระสุดท้ายจะเกี่ยวข้องกับพิธีสารฯ กับกรอบข้อตกลงกฎหมายนานาชาติอื่นๆ

1.2 กรอบงานแห่งชาติว่าด้วยความปลอดภัยทางชีวภาพ

สืบเนื่องจากประเทศไทยได้ให้สัตยาบันอนุสัญญาความหลากหลายทางชีวภาพ เมื่อวันที่ 29 มกราคม 2547 และได้ส่งมอบภาคยานุวัติพิธีสารคาร์ตาเฮนาว่าด้วยความปลอดภัยทางชีวภาพแก่สำนักงานองค์การสหประชาชาติเมื่อวันที่ 10 พฤศจิกายน 2548 ซึ่งมีผลบังคับใช้และเป็นภาคีพิธีสารเมื่อครบ 90 วัน ในวันที่ 8 กุมภาพันธ์ 2549 ทำให้ประเทศไทยได้รับการช่วยเหลือตามโครงการ UNEP-GEF Global Project on Development of National Biosafety Frameworks ในการดำเนินงานโครงการการจัดทำกรอบงานว่าด้วยความปลอดภัยทางชีวภาพ โดยสำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รับผิดชอบเป็นเจ้าภาพในการดำเนินงาน ซึ่งในปัจจุบันมีประเทศที่ดำเนินงานเสร็จสมบูรณ์ในการจัดทำร่างกรอบงานแห่งชาติแล้ว จำนวน 54 ประเทศ (นับถึงเดือนธันวาคม 2548) ส่วนรายละเอียดของโครงการพอที่จะกล่าวได้โดยย่อ ดังนี้

โครงการการจัดทำกรอบงานแห่งชาติว่าด้วยความปลอดภัยทางชีวภาพของประเทศไทย (Development of National Biosafety Frameworks for Thailand) เป็นโครงการเพื่อการจัดทำกลไกการปฏิบัติงานทุกด้านที่จะนำไปสู่การตัดสินใจในการใช้ประโยชน์และการควบคุมดูแลสิ่งมีชีวิตดัดแปลงพันธุกรรมได้อย่างปลอดภัยและเหมาะสม สามารถจำแนกวัตถุประสงค์ออกได้ดังนี้คือ

- เพื่อให้มีแนวทางและกลไกทางกฎหมายในการดำเนินงานที่เกี่ยวข้องกับสิ่งมีชีวิตดัดแปลงพันธุกรรม
- เพื่อให้มีการปฏิบัติตามพันธกรณีของพิธีสารคาร์ตาเฮนาว่าด้วยความปลอดภัยทางชีวภาพได้อย่างเหมาะสม
- เพื่อสนับสนุนให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกับการใช้สิ่งมีชีวิตดัดแปลงพันธุกรรม มีส่วนร่วมในการตัดสินใจ สร้างเสริมให้สาธารณชนทุกส่วนสามารถเข้าถึงข้อมูลและมีความเข้าใจมากขึ้น
- เพื่อกำหนดให้มีการใช้วิธีการตามหลักวิชาการ ในการประเมินความเสี่ยงและผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นจากการเคลื่อนย้ายสิ่งมีชีวิตดัดแปลงพันธุกรรมข้ามเขตแดนต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรความหลากหลายทางชีวภาพและการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน กับการแบ่งปันผลประโยชน์อย่างทัดเทียมกัน โดยคำนึงถึงผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมตลอดจนสุขอนามัยของมนุษย์ด้วย

กรอบงานแห่งชาติ

การจัดทำกรอบงานแห่งชาติฯ จะประกอบด้วยสาระสำคัญ 5 ด้าน ได้แก่

- กรอบงานนโยบายแห่งชาติ
- กรอบงานสถาบัน
- กรอบงานแนวทางปฏิบัติทางด้านวิชาการ
- กรอบงานทางกฎหมาย
- การมีส่วนร่วมและความตระหนักของสาธารณะ

โครงการการจัดทำกรอบงานแห่งชาติว่าด้วยความปลอดภัยทางชีวภาพของประเทศไทยจะบรรลุวัตถุประสงค์ได้ ต้องอาศัยความร่วมมือจากผู้ที่มีส่วนได้ ส่วนเสีย และผู้ที่มีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ จากทุกภาคส่วน ทั้งจากหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และสาธารณชน โดยให้มีส่วนร่วมในขั้นตอนต่างๆของกิจกรรม เช่น การให้ข้อมูลข่าวสาร การแลกเปลี่ยน การหารือและระดมความคิดเห็น ซึ่งจะนำไปสู่ความเข้าใจ ความถูกต้อง ความโปร่งใส ความเสมอภาค ในการรับรู้ และการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ

สาระสำคัญของกิจกรรม

สาระสำคัญของกิจกรรม ภายใต้โครงการการจัดทำกรอบงานแห่งชาติว่าด้วยความปลอดภัยทางชีวภาพของประเทศไทย มีดังนี้

- สรรหาและแต่งตั้งบุคลากร องค์กร และหน่วยงานต่างๆ เพื่อดำเนินงานจัดทำกรอบงานแห่งชาติ
- ดำเนินการ รวบรวมข้อมูลงานวิจัย/พัฒนา และการใช้สิ่งมีชีวิตดัดแปลงพันธุกรรมที่ได้มาจากเทคโนโลยีชีวภาพสมัยใหม่
- รวบรวมระเบียบกฎหมาย รวมถึงกลไกในการควบคุมการดำเนินงานด้านความปลอดภัยทางชีวภาพ ที่ใช้อยู่ในปัจจุบัน
- จัดทำฐานข้อมูลความปลอดภัยทางชีวภาพให้เป็นรูปธรรม
- วิเคราะห์ฐานข้อมูล พิจารณาจัดลำดับความสำคัญและองค์ประกอบของกรอบงานแห่งชาติว่าด้วยความปลอดภัยทางชีวภาพ โดยจัดประชุมระดมความคิดเห็นทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาค
- ผลิตเอกสารและสื่อต่างๆ ที่จะส่งเสริมให้เกิดความตระหนักของสาธารณชนในเรื่องของความปลอดภัยทางชีวภาพ และการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย
- จัดเตรียมกรอบงานแห่งชาติว่าด้วยความปลอดภัยทางชีวภาพ รวมทั้งขั้นตอนการปฏิบัติงานในการใช้เทคโนโลยีชีวภาพสมัยใหม่อย่างปลอดภัยตามที่กำหนดในพิธีสารคาร์ตาเฮนา ว่าด้วยความปลอดภัยทางชีวภาพ
- กำหนดกิจกรรมติดตามการดำเนินงานตามกรอบงานแห่งชาติว่าด้วยความปลอดภัยทางชีวภาพ
- เผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร รายงาน กฎระเบียบ แนวทางปฏิบัติ และข้อมูลอื่นๆ จากผลการดำเนินงานต่อองค์กรที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และสาธารณชน

คาดว่าจะใช้เวลาดำเนินงานแล้วเสร็จภายในระยะเวลา 18 เดือน

เอกสารอ่านประกอบ

ศูนย์พันธุวิศวกรรมและเทคโนโลยีชีวภาพแห่งชาติ. 2544. พิธีสารคาร์ตาเฮนาว่าด้วยความปลอดภัยทางชีวภาพ ตามอนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ. สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ. ปทุมธานี สำนักความหลากหลายทางชีวภาพ. 2549. โครงการการจัดทำกรอบงานแห่งชาติว่าด้วยความปลอดภัยทางชีวภาพของประเทศไทย (แผ่นพับ). สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. กรุงเทพฯ (http://bch-thai.onep.go.th)